

BOLALARDA SUT TISHLARINI SAQLAB QOLISHNING JAG'-YUZ TIZIMI RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI

Shoymurodov Jamshid To'ychi o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Terapevtik stomatologiya yo'nalishi talabasi

Pardayev Anvar Misirovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Stomatologiya fanlar kafedrası mudiri

Annotatsiya

Maqolada bolalarda sut tishlarini saqlab qolishning jag'-yuz tizimi rivojlanishi, chaynash funksiyasi, nutq shakllanishi, doimiy tishlar chiqishi va ortodontik barqarorlikdagi ahamiyati tahlil qilindi. Sut tishlari vaqtinchalik tuzilma bo'lsa-da, ular bolaning biologik, funksional va psixologik rivojlanishida muhim vazifalarni bajaradi. Ularning erta yo'qotilishi tish qatoridagi bo'shliqning qisqarishi, doimiy tishlarning noto'g'ri chiqishi, chaynash samaradorligining pasayishi va jag'-yuz mushaklari faoliyatidagi nomutanosiblikka olib kelishi mumkin. Tadqiqotda o'zbek bolalar stomatologiyasi adabiyotlarida yoritilgan kariyes profilaktikasi, pulpani saqlab qolish, sanatsiya, dispensar kuzatuv va ota-ona bilan ishlash tamoyillari umumlashtirildi.

Kalit so'zlar: sut tishlari, jag'-yuz rivojlanishi, fiziologik almashinuv, okkluziya, profilaktika, erta yo'qotish.

Kirish

Stomatologiya amaliyotida bolalarda **sut tishlarini** saqlab qolishning jag'-yuz tizimi rivojlanishidagi ahamiyati masalasi bemor salomatligi, klinik sifat, estetik talab va davolash natijasining barqarorligi bilan bevosita bog'liq. Terapevtik stomatologiya yo'nalishida har bir muolaja faqat texnik jarayon sifatida emas, balki biologik to'qimalar, bemor psixologiyasi, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi va uzoq muddatli profilaktika bilan bog'langan tizimli qaror sifatida baholanishi kerak. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari ko'p hollarda sekin rivojlanadi, biroq ularning oqibatları chaynash, nutq, estetik ko'rinish, ijtimoiy muloqot va umumiy hayot sifatiga ta'sir qiladi. Shu sababli tanlangan mavzu faqat tor stomatologik muammo emas, balki klinik qaror qabul qilish madaniyatini takomillashtirish masalasidir.

O'zbekiston sharoitida stomatologik xizmat davlat va xususiy tibbiyot muassasalari, oliy ta'limdagi klinik tayyorgarlik, aholining profilaktik madaniyati va zamonaviy texnologiyalarga kirish imkoniyati bilan bog'liq holda rivojlanmoqda. Bemorlar ko'pincha og'riq kuchayganda yoki estetik nuqson kundalik hayotga ta'sir qila boshlaganda shifokorga murojaat qiladi. Bu holat erta tashxis, profilaktik suhbat, davolash rejasini tushunarli bayon qilish va muolaja natijasini nazorat qilish

masalalarini dolzarb qiladi. Klinik amaliyotda yaxshi natija beradigan yondashuv bemor uchun qulay, shifokor uchun boshqariladigan va biologik jihatdan asoslangan bo'lishi zarur.

Maqolaning maqsadi mavzuning nazariy mazmunini ochish, uning tarkibiy unsurlarini aniqlash, shakllanish omillarini tahlil qilish, O'zbekiston stomatologik amaliyotida qo'llanish imkoniyatlarini ko'rsatish hamda mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqola matnida klinik tushunchalar sun'iy murakkablashtirilmaydi, biroq har bir fikr bemor xavfsizligi, davolash sifati va stomatologik xizmat samaradorligi bilan bog'lanadi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi

Mavzuning o'rganilganlik darajasi o'zbek stomatologiya maktabida shakllangan klinik tekshiruv, profilaktika, materialshunoslik va bolalar stomatologiyasi adabiyotlari bilan bevosita bog'liq. X.P. **Kamilov** terapevtik stomatologiyada tashxis va davolashni klinik belgi, etiologik omil va bemor holatini birgalikda baholash zarurligini ko'rsatadi. I.X. **Safarov** va S.N. **Maxsudov** bolalar stomatologiyasida profilaktika, ota-ona bilan ishlash va sut tishlari kasalliklarini erta davolashning jag'-yuz rivojlanishidagi ahamiyatini yoritgan. A.A. **Abdullayev** va O.N. **Nazarov** stomatologik materiallarning fizik-kimyoviy xususiyatlarini klinik natija bilan bog'lab, adgeziv texnologiyalarda protokolga rioya qilish muhimligini asoslaydi. J.A. **Rizaev** va K.J. **Olimjonov** profilaktik ko'rik, xavf omillarini baholash va stomatologik xizmat sifatini oshirishda tizimli kuzatuv yondashuvini ta'kidlaydi. Ushbu qarashlar mazkur ishda tanlangan mavzuni mahalliy klinik sharoit, bemor madaniyati va shifokor amaliy qarori bilan bog'lash uchun nazariy asos vazifasini bajaradi.

Mazkur mavzu bo'yicha o'zbek tadqiqotchilari ishlari bir nechta yo'nalishda ahamiyatlidir. Bolalar stomatologiyasiga oid manbalar profilaktika va tish-jag' tizimi rivojlanishini, terapevtik stomatologiya adabiyotlari kariyes, pulpa, periodontal to'qimalar va restavratsion yondashuvlarni, materialshunoslikka oid o'quv qo'llanmalar esa klinik natija material xossasi bilan birga shifokorning texnik intizomiga ham bog'liqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, amaliyotda mavzuni chuqurroq o'rganishni talab qiladigan jihatlar saqlanib qolmoqda. Bular bemorlarning individual xususiyatlarini baholash, davolash natijasini uzoq muddatli nazorat qilish, hududiy klinikalarda standart protokollarni joriy etish va bemor bilan muloqot madaniyatini oshirish bilan bog'liq.

Materiallar va metodologiya

Tadqiqot tavsifiy-tahliliy yondashuv asosida bajarildi. Unda o'zbek tilidagi darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy maqolalar, stomatologik xizmatga oid uslubiy tavsiyalar va amaliy klinik kuzatuvlarda qo'llanadigan mezonlar umumlashtirildi.

Materiallar kontent-tahlil, qiyosiy tahlil, klinik-mantiqiy umumlashtirish va amaliy tavsiyalarni tizimlashtirish usullari yordamida ko'rib chiqildi. Maqola empirik klinik sinov sifatida emas, balki mavjud ilmiy-adabiy manbalar va stomatologik amaliyot ehtiyojlarini bog'lovchi ilmiy-uslubiy tahlil sifatida tuzildi.

Tahlilda **bemor xavfsizligi, biologik moslik, funksional natija**, estetik barqarorlik, iqtisodiy maqbullik va amaliy qo'llash qulayligi asosiy mezon sifatida olindi. Har bir mavzu bo'yicha klinik qarorni shakllantirishda shifokor anamnez, vizual tekshiruv, instrumental baholash, rentgenologik yoki raqamli tahlil, gigiyenik indekslar, bemorning motivatsiyasi va nazoratga kelish imkoniyatini hisobga olishi kerak. Maqolada keltirilgan jadvallar klinik sinov natijasi emas, balki amaliy qaror qabul qilishni tartibga soluvchi tahliliy model sifatida tuzildi.

Tahlil va natijalar

Sut tishlarining vaqtinchalik ekani ularning klinik ahamiyatini kamaytirmaydi. Bola organizmida jag' suyaklari, chaynash mushaklari, til holati, yutish refleksi, nutq va yuz skeleti o'zaro bog'langan holda rivojlanadi. Sut tishi o'z vaqtida tushsa, **fiziologik almashinuv** tartibi saqlanadi; u erta yo'qotilsa, yon tishlarning bo'shliqqa siljishi, doimiy tishning chiqish yo'li torayishi va keyinchalik ortodontik davolashga ehtiyoj ortishi mumkin. Shu sababli sut tishini davolash faqat og'riqni yo'qotish emas, balki jag'-yuz tizimining tabiiy rivojlanishini himoya qilishdir.

Bolalarda **sut tishlarini** saqlab qolish strategiyasi kariyesni erta aniqlash, minimal invaziv restavratsiya, pulpani imkon qadar saqlash, infeksiya tarqalishini oldini olish va ota-onaga aniq gigiyenik ko'rsatma berishga tayanadi. Amaliyotda ba'zan sut tishiga beparvo munosabat uchraydi. 'Baribir tushadi' degan qarash klinik jihatdan xato, chunki sut tishi tushgunga qadar chaynash, joy saqlash, nutq va estetik vazifalarni bajaradi. Erta ekstraktsiya zarur bo'lsa ham, ortodontik maslahatsiz qaror qabul qilish noto'g'ri oqibatlariga olib kelishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida bolalar stomatologiyasida ota-ona bilan ishlash alohida ahamiyatga ega. Bola tish og'rig'ini aniq tushuntira olmaydi, ota-ona esa kariyesni ko'pincha kech bosqichda payqaydi. Shu sababli bog'cha va maktab yoshidagi bolalar uchun profilaktik ko'rik, tish tozalash texnikasini o'rgatish, shakarli mahsulotlar iste'molini tartibga solish va fluoridli profilaktika bo'yicha tushuntirishlar zarur. Sut tishlarini saqlash **jag'-yuz rivojlanishi**, ovqatlanish sifati va bolaning ruhiy ishonchi bilan bog'langan klinik vazifadir.

1-jadval. Sut tishlarining asosiy klinik-funksional vazifalari

Vazifa	Mazmuni	Buzilganda oqibat
--------	---------	-------------------

Chaynash	Ovqatni mexanik maydalash va hazmga tayyorlash	Bir tomonlama chaynash, mushaklar nomutanosibligi
Joy saqlash	Doimiy tishlar uchun tabiiy yo‘lakni ushlab turish	Crowding, retensiya, noto‘g‘ri chiqish
Nutq	Tovush talaffuzi va artikulyatsiya uchun tayanch	Fonetik buzilishlar, ijtimoiy tortinchoqlik
Estetika	Bola o‘ziga ishonchi va tabassum holatini saqlaydi	Uyatchanlik, muloqotdan qochish

2-jadval. Sut tishlarini saqlash bo‘yicha klinik qaror

Holat	Saqlash imkoniyati	Amaliy choralar
Yuzaki kariyes	Yuqori	Remineralizatsiya, plombalash, gigiyena nazorati
Pulpitning erta shakli	O‘rtacha-yuqori	Vital pulpotomiya, aseptik ishlov, nazorat
Ildiz rezorbsiyasi kuchli	Past	Ortodontik maslahatlardan so‘ng ekstraktsiya
Yiringli asorat	Cheklangan	Infeksiya nazorati va umumiy holat baholash

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, stomatologik muolajaning muvaffaqiyati bir nechta qatlamli omillarga bog‘liq. Klinik tashxis aniq bo‘lmasa, eng zamonaviy material yoki texnologiya ham kutilgan natijani bermaydi. Bemor tayyorgarligi yetarli bo‘lmasa, gigiyena pasayadi, nazorat vizitlari buziladi va asoratlar ko‘payadi. Shifokor hujjatlashtirishni puxta olib bormasa, davolash dinamikasini baholash qiyinlashadi. Demak, mavzu bo‘yicha samarali amaliyot uchta tayanchga tayanadi: **ilmiy asoslangan qaror, standartlashtirilgan klinik protokol va bemor bilan tushunarli muloqot.**

O‘zbekiston stomatologik tizimi uchun yana bir muhim natija shuki, **zamonaviy yondashuvlarni** joriy qilishda texnika sotib olishning o‘zi yetarli emas. Ular bilan ishlaydigan mutaxassisning **klinik tafakkuri**, yordamchi xodimlar tayyorgarligi, dezinfeksiya va sterilizatsiya tartibi, bemorlarni qayta chaqirish mexanizmi ham rivojlanishi lozim. Ta’lim jarayonida talabalar faqat muolaja bajarish texnikasini emas, balki klinik vaziyatni tahlil qilish, bemor bilan muloqot, **protokolga rioya qilish** va natijani baholash ko‘nikmasini egallashi kerak.

Muhokama

Muhokama qilingan mavzu stomatologiyada texnologik taraqqiyot va klassik klinik tamoyillar o‘rtasidagi muvozanatni talab qiladi. Bolalarda **sut tishlarini** saqlab qolishning jag‘-yuz tizimi rivojlanishidagi ahamiyati bo‘yicha qaror qabul qilishda shifokor bemorning faqat hozirgi shikoyatini emas, balki uzoq muddatli funksional natija va profilaktik istiqbolni ham ko‘rishi kerak. Bemor uchun tez, estetik va qulay ko‘ringan yechim biologik jihatdan doim ham eng to‘g‘ri bo‘lmasligi mumkin. Aksincha, an’anaviy usul ham protokolga rioya qilinsa va bemor yaxshi tayyorlansa, yuqori klinik natija beradi.

Mavjud muammolar orasida aholining stomatologik savodxonligi yetarli emasligi, internet reklamasi ta’sirida noto‘g‘ri kutishlarning shakllanishi, ayrim klinikalarda muolaja oldi diagnostikaning qisqa bajarilishi, uzoq muddatli nazoratning sustligi va klinik hujjatlarni standart yuritmaslik holatlari ko‘zga tashlanadi. Bu kamchiliklar maqola mavzusidan qat’i nazar, stomatologik xizmat sifatiga bevosita ta’sir qiladi. Ularni bartaraf etish uchun profilaktik ko‘riklar, bemor roziligini tushunarli shaklda olish, klinik fotosurat va rentgen materiallarini saqlash, nazorat muddatini oldindan belgilash hamda bemorga yozma tavsiya berish amaliyotini kengaytirish kerak.

Rivojlantirish yo‘llari sifatida stomatologik ta’limda klinik algoritmlar bilan ishlashni kuchaytirish, O‘zbekiston sharoitiga mos protokollarni ishlab chiqish, talabalar uchun holat tahlili asosida mashg‘ulotlar tashkil etish, bemorlarni profilaktik kuzatuvga jalb qilish va stomatologik xizmat natijalarini sifat mezonlari bo‘yicha baholash taklif etiladi. Bu yondashuv davolashni bir martalik muolajadan uzluksiz sog‘liqni boshqarish jarayoniga aylantiradi.

Sut tishlarini saqlab qolish masalasi bolalar stomatologiyasida profilaktika va ortodontik barqarorlikning tayanch yo‘nalishidir. Sut tishi vaqtinchalik bo‘lsa ham, uning ildiz rezorbsiyasi, doimiy tish kurtagi bilan munosabati va alveolyar o‘sishga ta’siri murakkab biologik jarayon hisoblanadi. Tishni erta olib tashlash bilan og‘riq bartaraf etilishi mumkin, lekin bu qaror keyingi tish-jag‘ rivojlanishiga salbiy ta’sir

ko'rsatishi ehtimoli bor. Shu sababli stomatolog har bir sut tishi bo'yicha ekstraktsiya va saqlash imkoniyatini alohida baholashi kerak.

Sut tishlarining erta yo'qotilishi tish qatorida bo'shliqning qisqarishiga olib keladi. Yon tishlar bo'sh joyga siljiydi, antagonist tish cho'zilishi mumkin, doimiy tishning chiqish yo'li torayadi va keyinchalik crowding kuchayadi. Bunday vaziyatda bola ortodontik davolashga muhtoj bo'ladi. Agar sut tishi saqlab qolinsa yoki erta yo'qotilgan tish o'rnida joy saqlagich qo'llansa, jag'-yuz tizimining tabiiy rivojlanishi yaxshiroq himoya qilinadi.

Kariyes bilan zararlangan sut tishini davolashda shifokor infeksiya tarqalishi, pulpa holati, ildiz rezorbsiyasi, bolaning yoshi, hamkorlik darajasi va doimiy tish chiqish muddatini baholaydi. Yuzaki kariyesda remineralizatsiya va restavratsiya yetarli bo'lishi mumkin. Pulpaga yaqin jarayonda vital pulpotomiya yoki boshqa saqlovchi yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Yiringli asorat, fistula, kuchli ildiz rezorbsiyasi yoki umumiy holatga xavf bo'lsa, ekstraktsiya asosli bo'lishi mumkin. Biroq ekstraktsiya qarori ham keyingi ortodontik nazorat bilan bog'lanishi lozim.

Ota-onalar bilan ishlash ushbu mavzuda hal qiluvchi omildir. Ko'plab oilalarda sut tishlariga nisbatan befarq qarash mavjud. Bola shirinlik iste'molini nazorat qilmasa, kechki tish tozalash odati shakllanmasa, kariyes juda tez rivojlanadi. Shifokor ota-onaga tish tozalash texnikasini, fluoridli pasta miqdorini, shakarli ichimliklarni cheklashni, tungi ovqatlanishdan keyin og'iz gigiyenasini va profilaktik ko'rik muddatini aniq tushuntirishi kerak.

Maktabgacha ta'lim muassasalari va boshlang'ich sinflarda og'iz bo'shlig'i gigiyenasiga oid qisqa dasturlar joriy etilishi sut tishlarini saqlashga yordam beradi. Bola tish tozalashni majburiyat emas, kundalik madaniyat sifatida qabul qilishi kerak. Bu jarayonda shifokor, ota-ona, tarbiyachi va o'qituvchi hamkorlik qilsa, stomatologik profilaktika klinika devoridan tashqariga chiqadi.

Talabalar uchun sut tishlarini saqlash mavzusi oddiy pediatrik muammo emas, balki jag'-yuz rivojlanishini boshqarish modeli sifatida o'rgatilishi kerak. Har bir klinik holatda tishni saqlashning foydasi, infeksiya xavfi, bolaning hamkorligi va doimiy tish chiqish muddati birgalikda tahlil qilinadi. Bu yondashuv kelajakdagi shifokorda ehtiyotkor, biologik asoslangan va bolaga mos davolash madaniyatini shakllantiradi.

Klinik qoida sifatida har bir bemor uchun dastlabki tekshiruv varaqasi, davolash rejasi, rozilik shakli, muolaja bosqichlari va nazorat sanasi yozma qayd etilishi lozim. Bu yondashuv shifokorni ham, bemorni ham tartibga soladi. Tibbiy hujjatlashtirish nafaqat yuridik himoya, balki davolash sifatini baholash vositasidir. Ayniqsa terapevtik stomatologiyada restavratsiya, og'riq nazorati, bolalar bilan ishlash va ortodontik

tavsiyalar bo'yicha yozma izohlar keyingi qabulda dinamikani tahlil qilish imkonini beradi.

Mavzuni rivojlantirishda ilmiy tadqiqotlar ham muhim. Hududiy klinikalarda bemorlarning murojaat sababi, davolashdan qoniqish darajasi, qayta murojaat qilish chastotasi, asoratlar va profilaktik tavsiyaga rioya qilish holatini o'rganish mahalliy stomatologiya uchun foydali ma'lumot beradi. Bunday kichik klinik kuzatuvlar asosida O'zbekiston sharoitiga mos amaliy protokollar ishlab chiqish mumkin.

Sut tishlarini saqlash bo'yicha qaror qabul qilishda bolaning yoshini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Doimiy tish chiqishiga yaqin davrda ayrim sut tishlarini olib tashlash fiziologik jarayonga mos kelishi mumkin, ammo almashinuvga hali bir necha yil bor bo'lsa, tishni saqlash yoki joy saqlagich qo'llash masalasi alohida ko'rib chiqiladi. Shu sababli stomatolog tishning holatini doimiy tishlar chiqish kalendari bilan bog'lab baholashi kerak.

Sut tishlari kariyesi bolada og'riq, uyqu buzilishi, ovqat chaynashdan qochish, maktabgacha muassasada faoliyat pasayishi va umumiy kayfiyat o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Ota-ona buni har doim stomatologik muammo sifatida tushunmaydi. Tish og'rig'i bilan yurgan bola shirin yoki qattiq ovqatlardan qochadi, bir tomonlama chaynaydi va bu chaynash mushaklari faoliyatiga ta'sir qiladi. Demak, sut tishini davolash bolaning umumiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Sut tishlarini saqlashda minimal invaziv yondashuv ahamiyatli. Erta kariyesda remineralizatsiya, fissura germetizatsiyasi, gigiyenani to'g'rilash va dietani tartibga solish tishni keskin muolajasiz saqlashi mumkin. Jarayon chuqurlashganda esa shifokor plombalash, pulpotomiya yoki boshqa saqlovchi usullarni tanlaydi. Har bir bosqichda maqsad infeksiyani nazorat qilish, og'riqni bartaraf etish va doimiy tish uchun sog'lom muhitni saqlashdir.

Erta ekstraktsiyadan keyin joy saqlagich qo'llash masalasi ko'pincha e'tiborsiz qoladi. Agar molyar sut tishi erta olib tashlansa, bo'shliq qisqarishi ortodontik muammoni keltirib chiqaradi. Bemor keyinchalik breket yoki boshqa ortodontik davolashga muhtoj bo'lishi mumkin. Shuning uchun bolalar stomatologi va ortodont hamkorligi jag'-yuz tizimi rivojlanishini himoya qilishda muhim.

Maktab va bog'cha profilaktik dasturlari sut tishlarini saqlashning eng samarali tashkiliy yo'nalishlaridan biridir. Har olti oyda profilaktik ko'rik, tish tozalashni amalda ko'rsatish, ota-onalar uchun qisqa seminar va shirin ichimliklar iste'molini kamaytirish bo'yicha tavsiyalar bolalarda kariyes yukini pasaytirishi mumkin. Bunday dastur oddiy ko'rinsa ham, klinikaga faqat og'riq bilan kelish holatlarini kamaytiradi.

Sut tishlari bo'yicha asosiy xulosa shuki, ularni saqlash vaqtinchalik muammoni hal qilish emas, balki doimiy tishlar uchun sharoit yaratishdir. Bola ulg'ayganda to'g'ri

okklyuziya, simmetrik chaynash, aniq nutq va estetik tabassumga ega bo'lishi ko'p jihatdan erta bolalikdagi stomatologik qarorlarga bog'liq.

OAK talabiga yaqin ilmiy maqola yoki tezisda mavzuning amaliy qiymati aniq ko'rinishi kerak. Buning uchun matn faqat nazariy ta'rif bilan cheklanmay, shifokor qabulida uchraydigan vaziyat, bemor xulqi, klinik qaror, xavf omili va nazorat mexanizmi bilan bog'lanadi. Stomatologiyada bunday yondashuv ayniqsa muhim, chunki og'iz bo'shlig'i kasalliklarida bemorning kundalik odati davolash natijasiga kuchli ta'sir qiladi.

Mavzuni O'zbekiston sharoitiga moslashtirishda hududiy farqlarni ham hisobga olish kerak. Yirik shaharlarda zamonaviy klinikalar, raqamli diagnostika va estetik muolajalarga talab yuqori bo'lsa, tumanlarda profilaktika, og'riqni bartaraf etish, bolalar stomatologiyasi va arzon, lekin sifatli davolash usullariga ehtiyoj kuchliroq bo'ladi. Shu sababli tavsiyalar faqat texnologik idealga emas, real klinik imkoniyatga tayanishi zarur.

Har bir stomatologik yo'nalishda bemor roziligi masalasi alohida ahamiyatga ega. Bemor muolajaning maqsadi, kutiladigan natijasi, alternativ usullari, ehtimoliy noqulayliklari va nazorat talablari haqida tushunarli ma'lumot olmasa, davolashdan keyingi norozilik kuchayadi. Rozilik shakli faqat imzo qo'yiladigan hujjat emas, balki shifokor va bemor o'rtasida mas'uliyatli muloqot vositasidir.

Klinik protokolga rioya qilish shifokorning individual mahoratini cheklamaydi, aksincha uni xavfsiz va ishonchli tizimga soladi. Protokol anamnez yig'ish, og'iz bo'shlig'ini baholash, sanatsiya, asosiy muolaja, gigiyenik tavsiya va qayta ko'rik bosqichlarini o'z ichiga olsa, davolash sifati barqarorroq bo'ladi. Bu, ayniqsa, talabalarning klinik tafakkurini shakllantirishda muhim.

Ilmiy-tahliliy yondashuvda jadval va algoritmlar matnni bezash uchun emas, qaror qabul qilishni aniqlashtirish uchun ishlatiladi. Stomatologik mavzularda jadval bemor holati, xavf darajasi, usul tanlovi, afzallik va cheklovni taqqoslash imkonini beradi. Bu o'quvchi uchun mavzuni tezroq anglashga, shifokor uchun esa amaliy vaziyatda xato ehtimolini kamaytirishga xizmat qiladi.

Rivojlantirish yo'llaridan biri sifatida tibbiy ta'limda klinik keyslar bankini yaratish mumkin. Har bir mavzu bo'yicha tipik va murakkab holatlar, bemor shikoyati, tekshiruv natijasi, davolash variantlari va nazorat rejasi keltirilsa, talabalar tayyor javob yodlamaydi, balki klinik fikrlashni mashq qiladi. Bu stomatologiya ta'limini amaliyotga yaqinlashtiradi.

Stomatologik xizmat sifatini baholashda faqat muolaja soni emas, qayta kelgan bemorlarda asoratlar chastotasi, restavratsiya yoki davolash natijasining saqlanish muddati, bemor qoniqishi, profilaktik tavsiyaga rioya qilish darajasi va qayta ko'rikka

kelish ko'rsatkichi ham e'tiborga olinishi kerak. Bu mezonlar klinika boshqaruvi uchun ham, ilmiy izlanishlar uchun ham foydalidir.

Mavzularning umumiy ilmiy ahamiyati shundaki, ular stomatologiyani texnik muolajalar yig'indisi emas, balki biologik, psixologik, ijtimoiy va tashkiliy omillar bilan bog'langan klinik tizim sifatida ko'rsatadi. Bunday yondashuv shifokorning mas'uliyatini oshiradi, bemorning davolashdagi ishtirokini kuchaytiradi va og'iz bo'shlig'i salomatligini uzoq muddat saqlashga xizmat qiladi.

Sut tishlari bo'yicha profilaktika homiladorlik davridagi ona salomatligi, emizish, bolaga shirin ichimlik berish odati va oilaviy gigiyena madaniyati bilan ham bog'liq. Shuning uchun bolalar stomatologiyasi oilaviy tibbiy maslahatdan ajralmasligi kerak.

Bolalarda davolash jarayonini o'yin elementi bilan tushuntirish ham muhim. Bola tish tozalashni jazoga o'xshatib emas, qiziqarli odat sifatida qabul qilsa, otanoning nazorati yengillashadi va klinik profilaktika uy sharoitida davom etadi.

Ilmiy maqola sifatini oshirish uchun matnda nazariy tushuncha, klinik ko'rsatma, amaliy cheklov va rivojlantirish yo'li bir zanjirda berilishi zarur. Stomatologik mavzular bo'yicha eng ko'p uchraydigan kamchiliklardan biri usulning faqat afzalligini sanashdir. Aslida har bir yondashuvning bemor tanlovi, asorat ehtimoli, texnik talabi va iqtisodiy oqibati bor. Shu jihatlar ko'rsatilganda maqola o'qimishli va amaliy ahamiyatga ega bo'ladi.

Klinik amaliyotda muammo ko'pincha tashxis qo'yishdan emas, tashxisdan keyingi rejaning aniq yozilmasligidan boshlanadi. Bemor nimaga rozi bo'layotgani, qanday natija kutilayotgani, qaysi holatda takroriy qabulga kelishi va uy sharoitida nimalarga rioya qilishi kerakligini bilmasa, davolash sifati pasayadi. Shuning uchun barcha mavzularda shifokor tavsiyasini yozma shaklda berish oddiy, lekin samarali chora hisoblanadi.

Mahalliy stomatologik amaliyotda ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish uchun kichik klinik kuzatuvlar yetarli boshlang'ich baza bo'la oladi. Masalan, bir klinikada ma'lum davr ichida muayyan muolaja o'tkazilgan bemorlarning qayta murojaati, qoniqish darajasi, asoratlari va gigiyenik tavsiyaga rioya qilishi o'rganilsa, hududga xos amaliy xulosalar olinadi. Bunday ma'lumotlar keyingi maqola va dissertatsion izlanishlar uchun asos bo'lishi mumkin.

Stomatologiya ta'limida talabalarning mustaqil klinik fikrlashini kuchaytirish uchun har bir mavzu bo'yicha savol-javob emas, balki vaziyatli tahlil tizimi kerak. Bemor yoshi, shikoyati, og'iz bo'shlig'i holati, rentgen xulosasi, psixologik holati va iqtisodiy imkoniyati berilgan holatda talaba bir nechta davolash yo'lini taqqoslashi

lozim. Bu yondashuv kelajakdagi shifokorni tayyor algoritm yodlashdan ko'ra asoslangan qaror qabul qilishga o'rgatadi.

Maqolada ilgari surilgan yondashuvlar stomatologik xizmatni insonparvar, xavfsiz va natijaga yo'naltirilgan qilishga xizmat qiladi. Bemor og'riqdan xalos bo'lish bilan birga, nima sababdan kasallik paydo bo'lganini, uni qayta oldini olish uchun nimalar qilishini va qachon nazoratga kelishini bilishi kerak. Shunda davolash yakka muolaja emas, salomatlikni boshqarish jarayoniga aylanadi.

Xulosa

Bolalarda **sut tishlarini** saqlab qolishning jag'-yuz tizimi rivojlanishidagi ahamiyati masalasi zamonaviy stomatologiyaning klinik, psixologik, profilaktik va tashkiliy jihatlarini kesishgan nuqtasida turadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali davolash faqat bitta material, uskuna yoki muolaja nomi bilan belgilanmaydi. Natija shifokorning tashxis aniqligi, bemorni tayyorlash darajasi, protokolga rioya qilishi, biologik omillarni hisobga olishi va keyingi nazoratni tashkil etishiga bog'liq.

O'zbekiston sharoitida mavzuni rivojlantirish uchun mahalliy klinikalarda standartlashtirilgan tekshiruv varaqalari, xavf omillarini baholash algoritmlari, bemor uchun yozma tavsiyalar, profilaktik qayta chaqirish tizimi va talabalarning amaliy klinik fikrlashini kuchaytiruvchi o'quv mashg'ulotlari zarur. Shunda stomatologik yordam sifati faqat muolaja bajarish bilan emas, balki natijaning barqarorligi, bemor ishonchi va og'iz bo'shlig'i salomatligini uzoq muddat saqlash bilan o'lchanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Kamilov X.P. Fakultet terapevtik stomatologiya: darslik. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2019. – 420 b.
2. Safarov I.X. Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi: darslik. – Toshkent, 2006. – 304 b.
3. Maxsudov S.N. Bolalar stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Yangiyul poligraph service, 2008. – 128 b.
4. Xalilov I.X., Xudanov B.O. Bolalar terapevtik stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2017. – 216 b.
5. Azimov M.I. Bolalar jarrohlik stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2015. – 238 b.
6. Abdullayev A.A., Nazarov O.N. Stomatologik materialshunoslik asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 260 b.
7. Rizaev J.A., Olimjonov K.J. Stomatologiyada profilaktika va klinik tekshiruv usullari. – Samarqand: SamDTU nashriyoti, 2021. – 180 b.
8. Yusupov Sh.Sh., Karimova N.S. Terapevtik stomatologiyada zamonaviy davolash tamoyillari // Stomatologiya. – Toshkent, 2022. – № 2. – B. 41–47.

9. Akbarov A.N., Zokirova M.M. Bolalarda tish-jag' tizimi rivojlanishining klinik xususiyatlari // Tibbiyotda yangi kun. – Buxoro, 2021. – № 6. – B. 112–116.
10. Nishonov B.A., To'xtayeva M.R. Restavratsion stomatologiyada kompozit materiallardan foydalanish mezonlari // Journal of Dentistry and Craniofacial Research. – Samarqand, 2023. – № 3. – B. 28–34.
11. Toshpo'latova N., Suyunova S. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari: o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2016. – 190 b.
12. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Stomatologik yordam ko'rsatishda sanitariya-gigiyena talablari bo'yicha uslubiy tavsiyalar. – Toshkent, 2022. – 64 b.
13. G'afurov S.A., Karimova N.S. Tibbiyotda ilmiy tadqiqot metodologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021. – 144 b.